Maqsudov.U.Q.
Farg‘ona davlat universiteti
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Qo‘chqorov.S.A.
Farg‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

“VAZIYATLI YONDASHUV ASOSIDA CHAQIRIQQACHA HARBIY TA’LIM YO‘NALISHI TALABALARIDA EKSTREMAL KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Annotatsiya: Maqolada vaziyatli yondashuvga e'tibor qaratgan holda chaqiriqqacha harbiy ta’lim talabalarning ekstremal kompetentsiyani shakllantirishning nazariy asoslari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotning dolzarbligi yoshlarni kelajakda, ham harbiy sohada, ham kundalik hayotda duch kelishi mumkin bo‘lgan noma'lum va stressli holatlarga tayyorlash zarurati bilan bog‘liq. Muallif ekstremal kompetentsiyaning asosiy tarkibiy qismlarini, shu jumladan tanqidiy fikrlash, o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish va tezkor qaror qabul qilish ko‘nikmalarini tahlil qilingan. O‘quv jarayoniga vaziyatli vazifalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu esa nazariy bilim va amaliy tajribani birlashtirishga yordam beradi. talab qiladigan muhim jihatlari yorilgan.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы формирования у учащихся преддивизионного военного образования экстремальной компетентности с акцентом на ситуационный подход. Актуальность исследования обусловлена необходимостью подготовки молодежи к неизвестным и стрессовым ситуациям, с которыми она может столкнуться в будущем, как в военной сфере, так и в повседневной жизни. Автор проанализировал ключевые компоненты экстремальной компетентности, включая критическое мышление, адаптацию к меняющимся обстоятельствам и навыки быстрого принятия решений. Особое внимание уделяется внедрению ситуационных задач в учебный процесс, что способствует закреплению теоретических знаний и практического опыта. важные аспекты, требующие взлома.

Abstract: The article discusses the theoretical foundations of the formation of extreme competence among students of pre-divisional military education with an emphasis on a situational approach. The relevance of the study is due to the need to prepare young people for unknown and stressful situations that they may face in the future, both in the military sphere and in everyday life. The author analyzed the key components of extreme competence, including critical thinking, adaptation to changing circumstances and quick decision-making skills. Special attention is paid to the implementation of situational tasks in the educational process, which contributes to the consolidation of theoretical knowledge and practical experience. important aspects that require hacking.

Kalit so‘zlar: talaba, harbiy ta’lim, vaziyatli (situatsion) yondashuv, innovatsion ta’lim, kompetentlik, ekstremal kompetentlik.

Ключевые слова: студент, военное образование, ситуационный (ситуационный) подход, инновационное образование, компетентность, крайняя компетентность.

Keywords: student, military education, situational (situational) approach, innovative education, competence, extreme competence.

Hozirgi kunda yuqori darajadagi dinamika va noaniqlik bilan ajralib turadigan zamonaviy jamiyatda turli muammolarga moslasha oladigan yosh avlodni tayyorlashga qo‘shimcha e'tibor qaratilmoqda. Buning uchun esa, innovatsion ta’lim texnologiyalarini ta’lim tizimiga kiritish, o‘qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish tushunilmaydi, balki bu ta’lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo‘llash, shuningdek qo‘llanilayotgan usullarni baholash yo‘li orqali ta’lim jarayonining asoslarini va uni maqbullashtirish yo‘llarini ishlab chiqish demakdir.

Bir guruh tadqiqotchilar[1;58] mustaqil ishni tashkil etish, mazmuni (muammosi) bo‘yicha, uning samaradorligini nazorat qilish shakllari va muddatlari hamda ularni o‘quv jarayoniga joriy etish yuzasidan metodik kartalar ishlab chiqish zarurligini e’tirof etishadi, zero ular tinglovchilarning mustaqil ta’lim faoliyati malakalarini shakllantirishga yordam beradi.

O‘qituvchilarning kasbiy amaliy tayyorgarligi darajasini bo‘yicha bilim, pedagogik qobiliyat jarayonlari, topqirlik, xatti-harakat motivatsiyasi va baholash muhim ahamiyat kasb etadi.[3:507]

Pedagogika ensiklopediyasida “Kompetentlik” tushunchasi pedagogika uchun alohida ahamiyatga ega. Shunday ekan, talabaning kasbiy faoliyat sohasida malakali bo‘lishini ta’minlash uchun u tegishli kasbiy malakaga ega bo‘lishi lozim. Shu nuqtai nazardan, chaqiruvgacha bo‘lgan harbiy ta'lim talabalari o‘rtasida ekstremal kompetentsiyani rivojlantirish alohida ahamiyatga ega.[7;122]

Ekstremal kompetentsiya deganda shaxslarning ekstremal vaziyatlarda samarali harakat qilish qobiliyati tushuniladi, bu ularning xizmat vazifalarini bajarishga tayyorligi va davlatni himoya qilish bilan bevosita bog‘liqdir.[6;15] Vaziyatli yondashuv - bu vakolatlarni rivojlantirishga tizimli ta'sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan uslubiy asosi, .

Ekstremal kompetentsiya stress va noaniqlik sharoitida muvaffaqiyatli harakat qilish uchun zarur bo‘lgan professional va shaxsiy fazilatlar to‘plamini qamrab oladi. Ushbu kompetentsiyaning asosiy jihatlariga quyidagilar kiradi: tez va oqilona qarorlar qabul qilish qobiliyati, jamoaviy o‘zaro munosabatlar ko‘nikmalari, stressga chidamlilik va standart yechim mavjud bo‘lmagan vaziyatlarda harakat qilish qobiliyati. Shuni ta'kidlash kerakki, bu fazilatlarni shakllantirishni real kontekstdan ajratib bo‘lmaydi, bu esa ta'lim jarayonida vaziyatga asoslangan yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi.

Vaziyatli (situatsion) yondashuvi faoliyat sodir bo‘ladigan real sharoit va sharoitlarni o‘rganishga asoslanadi va bu holatlar o‘rganish va rivojlanishga qanday ta'sir qilishiga e'tibor beradi. Chaqiriqqacha harbiy ta'limning bir qismi sifatida situatsion mashg‘ulotlar bo‘lajak harbiy

xizmatchi duch kelishi mumkin bo‘lgan haqiqiy sharoitlarga imkon qadar yaqinlashtiradigan tarzda tashkil etilishi kerakligini anglatadi. Ushbu yondashuv harbiy harakatlar, inqirozli vaziyatlar va boshqa qiyin sharoitlarni modellashtirishga asoslangan turli xil vaziyat vazifalari va mashqlaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Natijada, talabalar nafaqat nazariy jihatdan harbiy tayyorgarlik tamoyillari bilan tanishish, balki keyinchalik real hayotda zarur bo‘ladigan ko‘nikmalarni amalda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Vaziyatli yondashuv kontseptsiyasini qo‘llab-quvvatlaydigan turli xil nazariyalar va modellar mavjud. Ulardan eng ko‘zga ko‘ringanlari-boshqaruvni o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashtirish zarurligini ta'kidlagan Gerbert Simonning asarlari va Frederik Teylorning o‘ziga xos ish sharoitlarini hisobga olgan holda jarayonlarni optimallashtirishga qaratilgan yondashuvlarini o‘rganish tadqiqotimizga nazariy asos bo‘lishi mumkin.

Vaziyatli yondashuvning asosiy jihati shundaki, barcha holatlarga mos keladigan universal yechimlar mavjud emas. Har bir vaziyat o‘ziga xosdir va individual tahlilni talab qiladi. Masalan, loyihalarni boshqarishda vaziyatli yondashuvni qo‘llash jamoa, loyiha maqsadlari, vaqt va resurs cheklovlari, ichki va tashqi xavflar kabi omillarni hisobga olishga imkon beradi.

Vaziyatli yondashuv bir nechta asosiy printsiplarga asoslanadi:

- ✓ Kontekstni tahlil qilish: qaror qabul qilish yoki strategiyani ishlab chiqishdan oldin, vaziyatning barcha jihatlarini chuqur tushunish kerak.
- ✓ Moslashuvchanlik: o‘zgaruvchan sharoitlarga mos kelish uchun javob berish usullari moslashuvchan bo‘lishi kerak.
- ✓ Yechimlarning xilma-xilligi: bir nechta alternativalarni ko‘rib chiqish va ma'lum bir kontekst uchun eng mosini tanlash kerak.

Harbiy-tarbiyaviy jarayondagi situatsion yondashuv qurolli kuchlar doirasida ham, fuqarolik ta'limi sharoitida ham dinamik o‘zgaruvchan sharoitda ta'lim faoliyatining moslashuvchanligi va moslashuvchanligini ta'minlaydigan uslubiy asosdir. Zamonaviy jamiyat oldida turgan dolzarb muammolar fonida ushbu yondashuv harbiy xizmatchilarda zarur ko‘nikma va bilimlarni shakllantirish uchun qanday qo‘llanilishi mumkinligini ko‘rib chiqish muhimdir, bu esa o‘z navbatida bo‘lajak xodimlarning jangovar tayyorgarligi va axloqiy va psixologik barqarorligini yaxshilashga ta'sir qiladi. Vaziyatli yondashuv har qanday ta'lim o‘zaro ta'siri moslashuvchan bo‘lishi va muayyan vaziyatga bog‘liq bo‘lishi kerak degan fikrga asoslanadi. Bu shuni anglatadiki, chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarini o‘qitish usullari va shakllari ta'lim va tarbiya jarayoni sodir bo‘ladigan noyob sharoitlarni hisobga olgan holda tanlanishi kerak. Chaqiriqqacha harbiy-tarbiyaviy jarayon doirasida bunday moslashuv ko‘plab omillarni, shu jumladan geosiyosiy vaziyatni, texnologik yangiliklarni, qonunchilikdagi o‘zgarishlarni va turli toifadagi harbiy xizmatchilarning ehtiyojlarini hisobga oladi. Vaziyatli yondashuvning eng muhim elementi amaliy tajribaga e'tibor berishdir. Chaqiriqqacha harbiy ta’lim sharoitida bo‘lajak chaqiriqqacha harbiy ta’lim mutaxassislarini tezkor reaksiya va qaror qabul qilish qobiliyatini talab qiladigan turli xil vaziyatlarga duch kelishadi. Shunday qilib, iloji boricha “Real sharoit”larga yaqin bo‘lgan bunday o‘quv keys va ssenariylarini yaratish muhim

ahamiyat kasb etadi. Buni simulyatsiya, jangovar simulyatsiya va rol o‘ynash kabi usullar orqali amalga oshirish mumkin. Ushbu usullarning o‘zi ta'lim muassasalarining chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishida faol qo‘llaniladi.

Ta'lim jarayonida vaziyatga asoslangan yondashuvni qo‘llashni mashq qilishda ko‘plab omillarni hisobga olish kerak.

Birinchidan, talabalarni vaziyatli muammolarni hal qilish jarayoniga faol jalb qilish kerak. Bunga guruh seminarlari, piketlar, rolli o‘yinlar va treninglar orqali erishish mumkin, ular davomida talabalar haqiqiy harbiy muammolarga duch kelishadi.

Ikkinchidan, asosiy nuqta - guruhda ishonch va hamkorlik muhitini yaratish, bu esa yuzaga kelayotgan muammolarni muhokama qilish va tajriba almashishni osonlashtiradi. Shu nuqtai nazardan, o‘qituvchilarning muhim vazifasi birgalikda echimlarni izlashni talab qiladigan qiyinchiliklar yuzaga keladigan "o‘quv vaziyatlari" ni yaratishdir.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, harbiy ta'lim jarayonida vaziyatli yondashuvni qo‘llash kadrlar tayyorlash sifatini yaxshilash uchun muhim vositadir. Ushbu yondashuv zamonaviy dunyoning o‘zgaruvchan haqiqatlarini hisobga olgan holda moslashuvchan va moslashuvchan ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi. Vaziyatli yondashuvni amalga oshirish strategiyalari nafaqat harbiy xizmatchilarning kasbiy tayyorgarligini oshiradi, balki ular uchun zarur bo‘lgan shaxsiy fazilatlar va vakolatlarni shakllantiradi, bu esa vaqt muammolarini samarali hal qilishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Андрев В.И. Педагогика творческого саморазвития: Инноватсионный курс. Кн. 1. - Казан: Изд-во Казан, ун-та, 1996. – С.570.
2. Jabborov K.K. Kollej o‘quvchilari jismoniy tarbiyasining pedagogik texnologiyasi monitoringi. Avtoref. dis.. kand. ped. nauk. — T.: — 2008. – S.20.
3. Ismailova Z. et al. The use of innovation technologies in the formation ofstudents’ professional competences. International journal of ingenering andadvanced technology (tm) Volume-9 lssue-1. October. 2019. P.1175.
4. Boreham, N. and M. Fischer (2009). The Mutual Shaping of Work, Vocational Competence and Work-Process Knowledge. R. Maclean and D. Wilson (Eds.), International Handbook of Education for the Changing World of Work. Dordrecht: Springer,- P. 1593-1609. Brinkman, B., Westendorp, A.M.B., Wals, A.E.J. and Mulder, M. (2007). Competencies for Rural Development Professionals in the Era of HIV/AIDS. Compare: A journal of comparative education, 37, 4,- P. 493–511.
5. Шумилькин, И. А., & Простякова, Е. В. (2019). Образовательные технологии в военном образовании. // Военно-академический журнал, 5(3), 45-54.
6. Борисов, В. Н. (2020). Ситуационный подход в образовании: теория и практика. // Психология образования, 12(1), 23-30.
7. Соловьев, А. Г. (2021). Экстремальная компетентность и ее роль в подготовке кадров для армии. // Научные записки, 8(2), 12-19.

8. Иванов, Д. В. (2022). Формирование мягких навыков у молодежи через ситуационные тренинги. // Журнал педагогических исследований, 15(4), 67-75.
9. Костин, Е. П., & Андреева, М. С. (2023). Применение ситуационного подхода в военном образовании: современные тенденции. // Российский журнал военной педагогики, 3(1), 88-95.
10. Громова, М. (2018). Ситуационный подход в управлении современными организациями. Москва: Научное Издательство.
11. Кузнецов, А. (2020). Военное образование: проблемы и решения. Санкт-Петербург: Военное издательство.
12. Петров, И. (2019). Психология и педагогика в военном деле. Москва: Издательство педагогического университета.
13. Федоров, В. (2021). Технологии дистанционного обучения в системе военного образования. Казань: Издательство Казанского университета.
14. Шевченко, Евгений. (2020). Ситуационный анализ в управлении и обучении. Журнал «Управление», 4(2), 34-45.
15. Темиров, Н. С., and У. К. Максудов. "Социальные и воспитательные факторы системы формирования национальных ценностей в вузе." (2023): 19-19.
16. Maqsudov,U.Q., & Qo‘chqorov, S.A. (2023). Chaqiriqqacha harbiy ta’lim mutaxasislarining kasbiy mahoratini shakllantirish. *IJODKOR O'QITUVCHI*, *3*(33), 243-246.
17. Qurbonovich, M.U. Modernizatsiyalash sharoitlarida talabalarning kasbiy dunyoqarashni shakllantirish imkoniyatlari //Farg'ona davlat universiteti. – 2024. – №. 3. – С. 39-39.
18. Qo‘chqorov, S.A. Chaqiriqqacha boshlang‘ich tayyorgarlik elementlari vositasida talabalarni harbiy xizmatga tayyorlashda vatanga fidoiylik tushunchalarini singdirishning dolzarbligi //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 3. – С.151-155.